

IDEOLOGIA „RESTRUCTURĂRII URBANE”¹

Oliver Veleșcu

Titlul comunicării poate să surprindă. Într-o primă variantă titlul propus a fost „Ideologia demolării”, tematica comunicării ar fi fost astfel mai transanță, practic fiind cuvintele mai puține de spus. Se poate reprosa: „Care ideologie?” Demolările au fost efectul unei politici „voluntariste” fără justificări etice, având un singur scop: „noul”, „noul socialist” care să înlăture „mărturile claselor exploatatoare, feudale și burgheze”. Dar tocmai acest aspect, care explică atitudinile comportamentale în aproape jumătate de secol de politică a construcțiilor merită și adâncit.

Analiștii sovietologi sunt unaniți în părerea că în activitatea de propagandă cuvintele au avut o importanță covârșitoare, mergându-se până acolo încât s-au schimbat și sensurile lor semantice. Aceleiași noțiuni, acelaiași cuvânt i se dădeau alte înțelesuri care trebuiau să slujească „cauza”, exemplul cel mai frecvent citat fiind cuvântul „democrație” din texte de la Yalta și cum s-a aplicat el în practică.

Cuvântul „ideologie” – în discuția ce ne-o propunem, dacă există o ideologie a restrucțurării urbane – este definit în dicționarele enciclopedice ca „totalitatea ideilor unui grup sau a unei epoci și care poate explica atitudinile într-o situație istorică dată”. Dicționarele comuniste dezvoltă definiția termenului ca justificare a „intereselor și aspirațiilor unei clase” în scopul „consolidării sau schimbării relațiilor sociale existente”.

Pentru explicarea celui de al doilea termen al sintagmei, constatăm că „restructurare” este prezent doar în dicționarele marxiste. „Structura” este definită în Dictionarul „Larousse” ca „modul în care sunt dispuse părțile unui întreg” și se amintește de expresia „reforma structurilor”. „Restructurarea” din punct de vedere comunist înseamnă „a schimba structura unui lucru organizat, a schimba pe baze noi”.

Revenind la „ideologia restrucțurării urbane” potrivit înțelesului „nou” dat cuvintelor sus-citate, adevăratul înțeles, fiind vorba de orașe ar fi următorul: în numele „intereselor și aspirațiilor unei clase, cu scopul schimbării și al consolidării relațiilor sociale existente se va înlocui pe baze noi, structura unui lucru organizat, adică orașul”.

Orașul ca aglomerare umană, cu interesele lui contradicții sociale, reflectate și în fondul de clădiri, a stat și în atenția analiștilor din secolul XIX. Problemele urbane au făcut și obiectul unor observații și propunerile ale lui Karl Marx și, mai ales, Friederich Engel (Contribuții la problema locuințelor). Problemele ridicate de locuirea urbană și satisfacerea unor revendicări populiste exprimate în lozinca „pace bordeielor, război palatelor” și-au găsit o rezolvare „revoluționară”, dar plină de tragicism la scurt timp după lovitura de stat bolșevică din 7 noiembrie 1917. Astfel, la 21 noiembrie 1917 s-a emis „Decretul pentru abolirea dreptu-

¹ Textul de față reprezintă planul tematic al unui studiu de mai mare întindere – cu același subiect – în curs de elaborare la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, al Academiei Române, în cadrul temei de cercetare: „Agresiuni asupra spațiului construit și a configurației culturale în România”.

București, aprilie 1987. Fostul depou I.T.B., str. Petre Liciu nr. 11A.

Foto O. Velescu. Fototeca Muzeului Municipal, fond „Demolări“.

lui de proprietate particulară asupra imobilelor din orașe“, care au fost considerate „arme în mâna capitaliștilor“. Urmare a acestui decret, până în 1920 spațiile din imobilele centrale au fost ocupate numai în Moscova de peste 500 000 persoane, inaugurându-se astfel un nou tip de locuire, specific societății socialiste, o primă formă materializată a colectivismului, locuirea în comun (camere despărțite prin cearceafuri și dependințe folosite de către toți locatarii).

Această odioasă lege și-a găsit echivalentul în R.P.R. în Decretul Lege nr. 52 din 1950 privind naționalizarea caselor și mai ales în Decretul nr. 78 din aprilie 1952 privitor la „Normarea, repartizarea și folosirea suprafetei locative și reglementarea raporturilor dintre proprietar și chiriaș“, cu numele ei popular „Legea spațiului locativ“. Creând numeroase probleme de drept, urmare a încălcării Codului Civil, pentru respectarea acestei legi și pentru „justa ei aplicare“ a fost necesară intervenția Tribunalului Suprem. Prin „Decizie de Îndrumare“, „s-a dat un conținut nou, socialist, prevederilor Codului Civil pentru a servi în opera de construire a socialismului“². Asupra acestui scop – „opera de construire a socialismului“ – Tribunalul Suprem hotărăște în 1961: „Faptul că un locatar intră în camera sa de locuit printr-o dependință nu constituie impediment pentru ca dependința să fie atribuită și altui locatar.“ Sau, într-o altă decizie de îndrumare, din 1962: „Dependențele ... nu trebuie să aparțină unui singur locatar ... primul locatar (de regulă fostul proprietar) nu poate să invoke drept de exclusivitate asupra lor.“ Este vorba de băi, WC-uri și bucătării.

După cutremurul din 1940, bombardamentele din 1944, legea spațiului locativ a constituit, în fapt, o formă perfidă de agresare a fondului imobiliar al orașelor românești (cu excepția celor din cartierele rezervate nomenclaturii). Suprasolicitarea instalațiilor, aglomerarea spațiilor de locuit (conform normelor legii, 8–10 m.p./individ) lipsa oricărui interes pentru reparații curente au dus la degradarea imobilelor din zonele centrale.

² Decizile de îndrumare ale Plenului Tribunalului Suprem și noua legislație civilă, București, 1974, Prefața.

„Chiar pe strada noastră gata-i înc-un bloc.
Cum a fost — nainte nu mai știu deloc.”

Încă din 1950 se atrăgea atenția că „distrugerea rămasă nefnlăturată este proporțională cu pătratul timpului trecut”³. O politică deliberată de a refuza îmbunătățiri edilitare (de pildă introducerea gazelor) a dus la ocuparea treptată a acestor imobile cu locatari fără educație urbană. Exemplele sunt nenumărate. Dar cel mai convingător exemplu al falimentului acestei politici l-a constituit aşa-zisa punere în valoare a centrului istoric al Bucureştiului din 1972. În afara restaurării Hanului Manuc, a degajării ruinelor Curții Vechi, pentru restul cartierului s-a recurs la zugrăveli de fațadă, cartierul devenind unul dintre cele mai insalubre ale orașului. Cutremurul din 1977 a redeschis râurile acoperite cu ipsos și vinacet, încât demolarea întregii zone devenise în deceniul 9 o problemă aflată în preocupările conducerii partidului comunist.

Dar, să revenim la aspectele „ideologice”. Lectura paralelă a „documentelor de partid și de stat” din URSS și RPR apoi RSR, cu privire la sistematizare izbește prin asemănarea lor, indiferent dacă au fost redactate la noi în anii 1949–1952 sau după 1977.

În anii '20 în Rusia Sovietică în artele plastice erau dominante curentele de sorginte germană ale expresionismului și constructivismului. Între acești non-conformiști, care aprobau și participau la „opera de construire a socialismului” și caracterizați de Lenin „idioții utili” a fost și arhitectul A. L. Pasternak, fratele cunoscutului poet și scriitor cu același nume. Urmare a uneia din hotărârile Congresului al VIII-lea din 1919 potrivit căreia se cerea să se lichideze aglomerația și condițiile anti-sanitare din vechile cartiere, „să se distrugă locuințele improprii, a reface locuințele vechi și a clădi locuințe noi”, și a unor măsuri de organizare care au urmat (planul unitar de construcții etc), se discută și aspectul viitoarelor orașe. Arhitectul Pasternak, care va cădea în dizgrație în 1933, susținea în 1926 ideea „zgârie-norilor”, rezolvare văzută la acea vreme numai de avangardiști. Din tezele lui Pasternak, reluate apoi fără a mai fi el citat, reținem ideea locuinței colective, blocul, în opozиie cu vechiul ideal al orașului-

³ Arh. E. SZIGETI, Problema întrefinerii clădirilor, în Revistele tehnice AST Seria Arhitectura, I, nr. 2–3, p. 114.

grădină (Letchworth, 1903). El consideră această rezolvare ca „monotonă și plăcătoare” și consideră că „este greu să se creeze ceva productiv în acest paradis liniștit și somnolent”. Mai târziu, Enciclopedia Sovietică apreciază orașele-grădini drept „o utopie lipsită de sens și reacționară”. Tot Pasternak susține ideea unei clădiri dominante în centru, care trebuia să fie a sovietului și pe care o definea ca un „condensator social”⁴.

Sunt și alte „materiale” sovietice traduse și în limba română între anii 1948 și 1950 în care se susțin aceleși idei, dar mai important este faptul că le vom găsi aplicate în țara noastră. De pildă, în 1947 se proiectează primul cartier muncitoresc din Hunedoara⁵. În 1952 se scrie despre această realizare: „... e concepută pe ideea orașului-grădină, cu locuințe individuale ... care reflectă concepția individualistă mic burgheză a locuinței ce nu poate asigura condițiile și caracterul nou al unui oraș socialist”⁶. Într-o altă prezentare de proiect se pot citi următoarele rânduri: „Căsuțele mărunte de altădată, înghesuite între gardurile unei parcele minime în care viața aproape că se sufocă și în care domnea mizeria sunt înlocuite cu blocuri mari, cu apartamente înzestrăte cu tot confortul necesar unui nivel ridicat de viață.”⁷

Nu este întâmplătoare citarea acestor păreri, pentru că, implicit, sunt condamnate aproape toate orașele românești, și mai ales Bucureștiul, a căror caracteristică unanim recunoscută a fost și mai este casa cu cerdac, cu boltă de viață, grădină de flori și curte gospodărească.

Așadar, „război” nu doar palatelor ci împotriva unei concepții de viață și anume locuință individuală. Se impune o nouă vizionă asupra arhitecturii, crearea unei alte imagini diferite de ceea ce cunoșteau arhitecții formați în prima jumătate a secolului XX cu privire la problemele dezvoltării orașelor, într-un cuvânt se cerea implementată o nouă ideologie, în sensul amintit mai sus.

Propaganda se desfășoară în forță: tot ceea ce este vechi este rău, tot ce vine din URSS este foarte bun; din când în când erau amintite și tradițiile arhitecturii românești, ce se cereau a fi valorificate. Munca de partid se face cu „metodă”. Corpul arhitecților din România este blamat și intimidat. Cităm: deși există arhitecți buni, „colectivele de proiectare sunt slab pregătite ideologic”, de aici „neînțelegerea justă a problemelor și a intereselor clasei muncitoare. Trebuie să fim vigilanți să nu se strecoare influențe cosmopolite, influențe ale țărilor imperialiste pe această cale ... Între noi pot fi și unii dușmani și sabotori. Vigilanța de clasă trebuie să fie din ce în ce mai ascuțită.”⁸

Iată și imaginea Facultății de Arhitectură: ea era „accesibilă numai elementelor provenite din clasele avute, din burghezia moșierească sau negustorească ... profesorii erau de asemenei recrutați din burghezia moșierească sau afaceristă ... învățământul era abstract și rupt de realitate”⁹.

⁴ AL PASTERNAK, *Les gratte-ciel et la ville soviétique*, articol publicat în 1926 în revista *Urbanism* și reproducă în revista *L'Architecture d'Aujourd'hui*, nr. 178 / 1975, p. 18.

⁵ Arh. G. GUSTI, *Contribuții la studiul locuinței populare*, în *Revistele tehnice AGIR*, s. Arhitectură-Construcții, III, 1949, nr. 1, p. 33.

⁶ M. LOCAR, *Pe drumul unei noi arhitecturi în RPR*, în *Arhitectură și Urbanism*, III, 1952, nr. 1-2.

⁷ C. LAZĂRESCU, *Din experiența proiectării și construcției cartierelor de locuințe*, în *Arhitectura RPR*, I, 1953, nr. 1, p. 4.

⁸ M. LOCAR, *Aspecte ideologice în proiectare*, în *Revistele Tehnice AGIR*, s. Arhitectură-Construcții civile, 1949, III, nr. 3, p. 107.

⁹ Y. KURINSKI, *Un an de munca pe tărâmul reformei învățământului arhitecturii*, în *Revistele Tehnice AGIR*, s. Arhitectură și Construcții civile, 1949, III, nr. 4, p. 208.

În această atmosferă de șantaj politic, arhitecți consacrați, reluând critici mai vechi, folositi în perioada de elaborare a Planului director de sistematizare a Capitalei din 1935 descriu orașele și mai ales Bucureștiul în articole și luările lor de cuvânt la diferite întuniri în culori sumbre. De pildă: „Cumulul de defecte urbanistice îl definește Capitala noastră, Bucureștiul ... arterele de penetrație sfârșesc în ulițe înguste, în zona centrală sunt blocuri moderne, iar periferia este numai bordeie ... În suburban latrinele aşezate la câțiva metri de fântână, iată moștenirea lăsată de burghezie.“¹⁰ Voit sau inconștient, astfel de materiale au avut menirea să dezinformeze, chiar să intoxice factorii de decizie din conducerea P.C.R. cu jumătăți de adevăruri, cu imagini false, care se vor regăsi apoi „venite de sus în jos“ sub formă de „indicări prețioase“, cuprinse în „hotărâri de partid și de stat“, fie din 1952, fie elaborate după 1977.

Tezele cele mai frecvent întâlnite în aceste „documente“, în realitate materiale de propagandă reluate apoi până la saturare în broșuri, presă și expuneri își regăsesc arhetipul în hotărârile sovietice din anii 1931, 1933 și 1935, ca și în cele de după război, când acolo problema urgentă era refacerea orașelor distruse de război. Reținem ideea, în termenii folosiți în materialele de propagandă, că „reconstrucția socialistă“ nu însemna o „restaurare“. La refacerea orașului, cităm dintr-un articol sovietic, „nu se poate ignora înfățișarea sa istorică ... (dar) refăcându-le (orașele) nu este obligatoriu de a le reconstrui cu toate defectele lor urbanistice anterioare“¹¹, mai ales că, potrivit Enciclopediei Sovietice „orașele vechi s-au dezvoltat anarhic de-a lungul veacurilor“¹². Ele trebuiau înlocuite cu „orașe noi“, „cartiere noi“ sau „așezări muncitorești de tip urban“.

Theoria „reconstrucției socialiste a orașelor“, înțemeiată, potrivit acleiași enciclopediei, de „clasicii marxismului“ conținea și lozinca populistă, larg difuzată, a „desființării contradicției dintre periferie și centru“ sau „oraș fără periferii“. O lectură atentă a acestor lozinci ne dezvăluie că, în fapt, este recunoscută superioritatea „centrului“, foarte mult hulit datorită caracterului său burghez, față de periferie! Dar pentru a înțelege totuși sensul politic al acestei lozinci, ea trebuie corelată cu campania de creștere forțată a populației orașenești prin atragerea unor locuitori neadaptati la civilizația urbană, consecință a „repartizării socialiste a populației“. Pentru aceasta se elaborează, cităm altă lozină, „planul unitar de construcții“, materializat în „construcția de locuințe în proporții de masă“, prin „tipizare“ și „îndesirea blocurilor“ în teren, toate aceste programe cu urmări din cele mai nefaste sub aspectele urban, ecologic, social și etic. În acest context trebuiesc amintite blocurile cu confort redus, căminele de nefamiliști și cele destinate muncitorilor constructori.

În paralel continuă politica de discreditare a vechilor locuințe. Refuzul constant de a le aduce îmbunătățiri edilitare era justificat prin calcule și formule matematice în care raportul între vechimea clădirii, considerată ca uzură și valoarea reparațiilor era mai întotdeauna nefavorabil clădirii. De aici soluția zugrăvirii fațadelor cu prilejul zilelor festive sau a „vizitelor de lucru“.

În scopul impunerii găndirii colectiviste, virtuțile blocului sunt exacerbate și printr-o interpretare distorsionată a ideii „mașinii de locuit“ a lui Corbusier. Îndoctrinarea nu cunoaște limite. S-a creat în opinia publică, și mai ales în rândul copiilor și școlarilor, un sentiment de

¹⁰ Arh. GHICA-BUDEȘTI, Problemele urbanismului, în Reviste Tehnice AGIR, s. Arhitectură și Construcții civile, III, 1949, nr. 3.

¹¹ U. N. SEMENOV, Bazele de proiectare pentru reconstrucția orașelor, text apărut în Uniunea Sovietică în 1947, tradus și publicat la noi în 1949, în Reviste Tehnice AGIR, s. Arhitectură și Construcții civile, nr. 3, p. 113.

¹² Orașul și construcția orașelor, text tradus din Marea Enciclopedie Sovietică, vol. 12, 1957.

culpă. Expresii de scuză, exprimate cu jenă prin cuvintele: „știți, noi stăm la case“, auzite de autorul acestei comunicări în timpul ghidajelor cu școlari aflați în vizită la Muzeul Municipal din București, reflectă tocmai acest aspect al politicii de indoctrinare a copiilor. Aceliași scop și răspunde și programul tematic pentru jucării destinate preșcolarilor. Se produceau și se vând încă jucării ca autobasculante, excavatoare, macarale ca și albume cartonate, cu desene și texte de felul acesta: „Priviți copii cum crește orașul“¹³ sau: „Chiar pe strada noastră gata-i încă un bloc“; „Un buldozer roșu (neapărat roșu! – n.n.) din greu se opintește“ și concluzia, după ce blocul este gata, noii locatari: „Din mașini descarcă mobile frumoase ca să și mobileze noile lor case“ (!). Presa publică articole în care clădirea colectivă este arătată ca o necesitate. Cu mijloace specifice, cu perseverență, se infiltracează o nouă atitudine exprimată în cifre cu numărul de apartamente construite și cu o nouă lozincă: „Majoritatea populației în locuințe noi“.

Creșterea forțată a populației orașenești, consecință a unei industrializări greu de justificat și urmare a politicii de „spargere“ a satelor, toate acestea au determinat o creștere a solicitărilor de locuințe. Faimoasele liste de priorități din întreprinderi ca și organizarea „predării solemne a cheii apartamentelor și mutarea“ cu „sprijinul tovarășilor“ nu erau decât aspecte disimulate ale șantajului exprimat în cuvintele care cereau recunoștință: „Partidul îi-a dat casă“ (!) „Blocul“ devine astfel un instrument eficace de aplicare a politicii partidului comunist, de manevrare a oamenilor.

Spre deosebire de orașul capitalist care este „un focar de obscurantism și de pseudocultură“ (Enciclopedia Sovietică, pag. 107) „orașul socialist – prin locuințele sale colective, – „cotețele tristeții socialiste“ caracterizate astfel de doamna Monica Lovinescu – este purtătorul și propagandistul ideologiei comuniste“, așa cum s-a afirmat încă la Congresul XVII al PCUS. Aici putea să fie distrusă tradiția, aici se putea înfăptui politica de „omogenizare“ a populației și ceea ce era foarte important, blocul reprezentă un mijloc ideal de supraveghere și dominare a cetățenilor. Organizarea spațiilor comune, raționalizarea serviciilor (apă, lumină, căldură) încurajarea delajaunii, prin cultivarea deprinderii de observare a ceea ce face vecinul, antrenarea în forme diferite de muncă forțată, numite eufemistic „patriotică“ sunt numai câteva din comportamentele „socialiste“ nou formate cu sprijinul „blocului“!

Se impune, tot cu ajutorul propagandei, opinia că a locui la bloc „e bine“, aprobându-se tacit ceea ce s-a hotărât de comuniști din URSS încă din 1931, și anume de a se crea „magistrale largi“ și „ansambluri monumentale“. Aceeași idee o găsim exprimată altfel într-un articol apărut în 1986 în revista „Săptămâna“, din care afilăm despre „nevoie de a distrugе mahalalele sordide și magherițele, ele pot înăbuși, dacă nu se trece cu buldozerul peste ele și nu se deschid căi ale soarelui“.

Cu toate că a existat în București și în țară o mișcare de opozиie cu manifestări diverse față de politica de „restructurare urbană“, din păcate „remodelarea ansamblurilor centrale“ – altă mistificare semantică – și-a găsit adepti între studenți – viitorii arhitecți, chiar în anii aza-zisei „deschideri“. Fără să cunoască politica deliberată de distrugere, se constată că: „Aceste zone, putrede, stricate, sunt numeroase și constituie una din plăgile cele mai virulente ale centrelor urbane“. Cităm în continuare din același text al unei comunicări dintr-un cerc studențesc bucureștean, publicată în 1969: „Concluzia finală (sic!) este evidentă“

¹³ Priviți copii, cum crește orașul!, traducere din limba germană, tipărit în RDG, 1985.

pentru a dota un oraș modern este necesară, „debarasarea de tot ce ține de orașul vechi, de toate handicapurile acumulate de secole”¹⁴.

Odată cu adoptarea Programului național de sistematizare după 1977, cele preconizate în unele din atelierele Institutului „Ion Mincu”, dar și în majoritatea institutelor județene de proiectare devin norme obligatorii. Acestea sunt oglindite și în programa analitică a școlilor medii de construcții și arhitectură. Iată, de pildă, ce se scrie în manualul de specialitate „Arhitectură și sistematizare, pentru clasele XI și XII”, apărut în 1980, la subcapitolul care tratează acest subiect. După ce este amintită existența unui „patrimoniu istoric-arhitectural”, se afirmă că „trebuie realizată o unitate între vechi și nou, între proporțiile clădirilor noi și cele vechi, o unitate de culoare, materiale și stil arhitectural”. Opera de „remodelare” este însă „unul din obiectivele principale ale activității de sistematizare, reprezentând un proces de completare și de modernizare a spațiilor urbane existente”¹⁵.

Campania de dezinformare și de propagandă începută la noi în țară în 1949, având la bază materiale sovietice, a format treptat o normă comună de percepție a blocului, componentă a „noului” și de aici o repulsie față de „vechi”, căruia i s-a creat de altfel o identitate falsă.

Acest mecanism ideologic, la cărui formare au contribuit din plin și unii arhitecți, odată însuși la nivel de conducere a declanșat campania demolărilor din toate orașele țării, culminând cu cea a Bucureștiului din penultimul deceniu al secolului XX.

Sistarea lui – și noi nu ne-am ocupat aici și de sate – a fost una din componentele etice ale Revoluției din Decembrie 1989.

L'IDÉOLOGIE DE LA „RE-STRUCTURATION URBAINE”

Résumé

L'article se propose d'identifier les sources de l'idéologie communiste, par lesquelles on a justifié la grande campagne de démolition des villes en Roumanie, et surtout la propagande mise au service de cette activité destructive. Ainsi, dans l'article sont signalées les falsifications sémantiques des mots, comme : „structuration et re-structuration“, „reconstruction“, „remodelation“, tous ces mots étant rapportés au syntagme : „l'urbanisme socialiste“.

Conformément à l'idéologie communiste, les villes ont été considérées comme une expression de la „lutte des classes“. Une synthèse de cette théorie on la retrouve dans „L'Encyclopédie Soviétique“ (tome 12), où on peut lire que les villes consacrées sont des „foyers d'obscurantisme et de pseudo-culture“ (!). Au contraire, la ville socialiste „est le porteur et le propagandiste de l'idéologie communiste“. Sur le plan philosophique, l'action de la „re-structuration urbaine“ est encadrée dans l'axiome „la lutte entre le nouveau et l'ancien“.

À ce sujet, les thèses susmentionnées et englobées dans les résolutions du parti communiste et du gouvernement soviétique entre 1932 et 1935, concernant la reconstruction des

¹⁴ R. FRĂȚEANU și M. DUMITRU, studenți. Conducător științific arh. D. VERNESCU, *Unele probleme ale sistematizării centrelor orașelor*, în *Buletin științific studențesc. Arhitectură*, București, 1969, extras.

¹⁵ Arh. DELIA PRUNDEANU, arh. POMPILICA BACIU, arh. MARIANA GHEORGHIU, *Arhitectură și sistematizare. Manual pentru licee industriale cu profil de construcții*, cl. XI și XII, București, 1980, p. 149.

villes et spécialement de Moscou, on peut les retrouver identiquement exprimées dans les „documents du Parti Communiste Roumain“ en 1952 et après 1977.

À partir de 1948 en Roumanie l'enseignement spécialisé a été subordonné à cette idéologie et a fait promouvoir des générations des architectes et des constructeurs qui méprisaient les anciennes villes. Leur idéal: les nouvelles villes, les nouveaux quartiers et des centres civiques représentatifs.

La propagande communiste considère le logement individuel-familial comme symbol de „l'individualisme bourgeois“, mettant en opposition le logement collectif, c'est à dire les grandes-ensambles d'appartements. Les vertus des ces apartment buildings (Blocks) ont été exacerbées et imposées en même temps persévéramment par la propagande communiste, en publiant des livres, des dépliants, des articles dans les journaux, aussi que des albums en couleurs même pour les enfants. En réalité l'appartement dans un grand bâtiment collectif, par le rationnement des services (l'électricité, le chauffage, l'eau courante etc.), par les convocations assidues au travail impérieux, même imposé (mais nommé „travail patriotique“) et par l'encouragement de la délation concernant les voisins, donc cet appartement représente un instrument de contrôle et de domination politique du citoyen.

L'arrêt de cette action destructive, dénommée „la re-structuration urbaine“ a représenté l'un de composants éthiques de la révolution du Décembre 1989.